



GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>



Araştırma Makalesi • Research Article

Türkiye’de Kına Gecesi Bohça Götürme Geleneği ve Toplumsal İşlevi

The Tradition of Taking a Bundle to the Henna Night in Türkiye and Its Social Function

Mustafa EREN^{a*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ordu / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-4153-2671

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 30 Temmuz 2024

Kabul tarihi: 8 Ekim 2024

Anahtar Kelimeler:

Evlenme,

Düğün,

Bohça götürme,

Kına gecesi.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: July 30, 2024

Accepted: October 8, 2024

Keywords:

Marriage,

Wedding,

Bundle take away,

Henna night.

ÖZ

Genel olarak bir ihtiyaçtan doğduğu ve belli bir amaca, inanışa yönelik olduğu açıktır. Bugün bize anlamsız gibi gelen birçok geleneğin aslında başlangıçta insanları bir arada tutan, mutlu eden, geleceğin şekillenmesini sağlayan yönlerinin olduğu görülmektedir. Doğum ve ölümün yanında hayatın üç önemli aşamasından biri olan evlenme ile ilgili her toplumun kendine has geleneklerinin olduğu bilinmektedir. Bu aşamalarda uygulanan gelenekler genellikle yeni girilen bu dönemlere alışma, bereket ve kötülüklerden korunma ile ilgilidir. Evlenme, tanışmadan düğüne ve hatta düğünden sonrasına kadar uzanan geniş bir süreci ifade eder. Evlenmenin her aşamasında gelenekten gelen usuller ve ritüeller yer alır. Türk coğrafyası, evlenme gelenekleri açısından zengin bir içeriğe sahiptir. Bu geleneklerden bir tanesi Türkiye'nin hemen her yöresinde görülen bohça götürme geleneğidir. Hediyeleşmek ve yakınlaşmak amaçlı bohça götürme geleneğinin evlenmenin kız istemeden düğüne kadar hemen her aşamasında uygulandığı görülmektedir. Oldukça yaygın ve geniş kapsamlı bu geleneğin kına gecelerinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Kına gecelerinde kız evinden erkek evine götürülen bohçalar, eğlence temelli halk oyunlarına dönüşmüştür. Bu oyunlarda hem yeni kurulacak ailenin temelleri atılır hem de kız ve erkek tarafının aileleri arasındaki akrabalık bağları güçlendirilmeye çalışılır. Bu geleneğin eğlendirme, sosyal ve ahlaki kuralları öğretme, toplum tarafından kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürme gibi işlevleri vardır. Bu çalışmada, evlenme geleneklerinden birisi olan bohça götürmenin ve özellikle kına gecesinde kız evinden erkek evine götürülen bohçanın Türkiye'nin farklı bölgelerindeki usulleri ve ritüelleri işlevleriyle beraber araştırılıp incelenmiştir. İncelenen örnekler konuya yönelik literatürdeki verilerden, kişisel gözlemlerden ve kaynak kişilerden elde edilmiştir.

ABSTRACT

It is clear that traditions are born out of a need and are aimed at a certain purpose and belief. Today, it is seen that many traditions that seem meaningless to us actually have aspects that keep people together, make them happy and shape the future. It is known that every society has its own traditions regarding marriage, which is one of the three important stages of life, along with birth and death. The traditions applied in these stages are generally related to getting used to these new periods, abundance and protection from evil. Marriage refers to a wide process that extends from meeting to wedding and even after the wedding. There are methods and rituals that come from tradition at every stage of marriage. Turkish geography has a rich content in terms of marriage traditions. One of these traditions is the tradition of taking a bundle, which is seen in almost every region of Türkiye. It is seen that the tradition of taking a bundle for the purpose of exchanging gifts and getting closer is applied at almost every stage of marriage, from asking for the girl's hand in marriage to the wedding. This tradition, which is quite widespread and comprehensive, has a special place and importance in henna nights. The bundles taken from the girl's house to the boy's house at henna nights have turned into folk dances based on entertainment. In these games, both the foundations of the new family are laid and the kinship ties between the families of the girl and the boy are tried to be strengthened. This tradition has functions such as entertaining, teaching social and moral rules, maintaining socially accepted patterns of behavior. In this study, the methods and rituals of taking a bundle, which is one of the marriage traditions, and especially the bundle taken from the girl's house to the boy's house on the henna night, in different regions of Türkiye were researched and examined together with their functions. The examples examined were obtained from data in the literature on the subject, personal observations and resource persons.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: kutaymustafa@hotmail.com

EXTENDED ABSTRACT

Culture, which brings the nation together and ensures its continuity, has a structure that also includes traditions and customs. Traditions, as a part of culture, express rituals and habits coming from the past. Every society has its own traditions and these traditions are encountered in almost every field of folklore such as "handicraft tradition, cuisine and nutrition tradition, children's game tradition, mani singing tradition, wedding tradition". These traditions are passed on to future generations by word of mouth, writing or behavior.

It is clear that traditions arise from a need and are aimed at a certain purpose and belief. It is seen that many traditions that seem meaningless to us today actually have aspects that keep people together, make them happy and shape the future. It is known that every society has its own traditions regarding marriage, which is one of the three important stages of life, along with birth and death. The traditions applied at these stages are generally related to getting used to these new periods, abundance and protection from evil. Marriage refers to a wide process that extends from meeting to the wedding and even after the wedding. There are traditional methods and rituals in every stage of marriage. Turkish geography has a rich content in terms of marriage traditions. One of these traditions is the tradition of taking a bundle, which is seen in almost every region of Türkiye. It is seen that the tradition of taking a bundle for the purpose of exchanging gifts and getting closer is applied in almost every stage of marriage, from the time the girl asks for the hand to the wedding.

A bundle is a four-sided cloth, usually decorated with hand-embroidered patterns, containing various gifts. The bundles sent from the girl's house to the boy's house are called "groom's bundle", and the bundles sent from the boy's house to the girl's house are called "bride's bundle". There is a tradition of taking a bundle almost everywhere in Türkiye. The basis of this tradition is the exchange of gifts to please each other. This pleasing of the heart includes not only the groom and the bride, but also the groom and the bride's mother, father and siblings, as well as other close relatives.

Gift-giving is present in almost every stage of life and interpersonal relationships. Birth celebrations, circumcision ceremonies, birthdays, military farewells, engagements, and weddings are some of the main areas where gift-giving is done. It is known that in the Turkish world, various gifts such as "gold, money, clothing, ram, lamb, rooster, chicken" are given to the girl and the boy from the time the girl asks for permission, when the first foundations of the newly established home are laid. Among these are the sending of a ram by the boy to the family of the engaged girl on the Eid al-Adha, and the gifts in the saddlebags sent to the girl's side after the engagement. It is known that in the past, these gifts were carried in saddlebags on horseback. With the advent of motor vehicles, saddlebags turned into bundles, and in time, bundles were replaced by products such as trays, chests, bags and suitcases. However, the tradition of carrying bundles continues to be used to include these products. Apart from all these, it is known that the tradition known as "taking a bundle, holding a table, taking a nightgown" in Ordu and Tokat regions, "taking a chicken" in Bursa region and seen in many parts of Anatolia, has its own rituals.

This tradition, generally known as "taking a bundle", is a tradition that corresponds to the name given to the gifts taken from the groom's house to the girl's house or from the girl's house to the boy's house after the engagement of the girl and the boy. Since these gifts are taken in a bundle, the tradition is called the tradition of taking a bundle. Taking a bundle can be done at any time during the wedding stages, but it is also seen that this practice is usually done on henna nights. The bundles taken on henna nights have their own rituals and entertainments. These rituals have transformed into entertainment-based folk dances over time. Among these, requests such as "asking the groom to catch and bring flies and roosters, and asking him to turn a glass full of water from the inside to the outside of his hand without spilling" in return for the bundle are noteworthy.

This bundle allows the families of the girl's and the boy's sides to get to know each other closely. In addition, this bundle is intended to lay the foundations of the new family through collective labor and to support the new family financially and spiritually. The bundle taken at the henna night represents a new home and hearth. Because the rituals performed here are mostly symbolized on the foundations of the first home built on the bundle.

In this study, the methods and rituals of taking a bundle, which is one of the marriage traditions, and especially the bundle taken from the bride's house to the groom's house on the henna night, were investigated and examined together with their functions in different regions of Türkiye. The examples examined were obtained from data in the literature on the subject, personal observations and resource persons.

As a result, it is seen that this tradition is practiced almost everywhere in Türkiye, especially in the Sivas, Kırşehir, Niğde, Bartın, Bursa, Giresun and Ordu regions, where it has functions such as laying the foundations of the new family, strengthening the kinship relations of the girls and boys, entertaining, teaching social and moral rules, maintaining socially accepted patterns of behavior.

Giriş

Milleti bir araya getiren ve devamını sağlayan kültür, gelenek ve görenekleri de içine alan bir yapıya sahiptir. Gelenekler, kültürün bir parçası olarak geçmişten gelen ritüel ve alışkanlıkları ifade eder. Her toplumun kendine özgü gelenekleri vardır ve bu gelenekler “el sanatları geleneği, mutfak ve beslenme geleneği, çocuk oyunları geleneği, mâni söyleme geleneği, düğün geleneği” gibi halk biliminin hemen her alanında karşımıza çıkar. Bu gelenekler gelecek nesillere sözlü, yazılı veya davranışlarla aktarılır.

Geleneklerin bir ihtiyaçtan doğduğu ve belli bir amaca, inanışa yönelik olduğu açıktır. Bugün bize anlamsız gibi gelen birçok geleneğin aslında başlangıçta insanları bir arada tutan, mutlu eden geleceğin şekillenmesini sağlayan yönlerinin olduğu görülmektedir. Zamanla bu yönleri unutulmuş gelenekler anlamsızlaşıp yok olurlar. Hobsbawm ve Ranger, geleneklerin sonradan ortaya çıktığını ve her birinin bir ihtiyacı karşılamak için icat edildiğini belirtir. Bu ihtiyaç ortadan kalktığında ise o ihtiyacı karşılayan gelenekler de zamanla yok olmaktadır. Bu gelenekler çoğunlukla ritüel temelli ve sembolik anlamları olan etkinliklerdir. Toplumsal değerleri ve kuralları insanlara aktarmak için bir araç olarak kullanılırlar (Hobsbawm ve Ranger, 2006, s. 1-2).

Bu tanımlamalar bize bazı geleneklerin çağın şartlarına uyumlanamayarak yok olduğunu, bazılarının ise ihtiyaçlara göre yeniden ortaya çıktığını göstermektedir. Bu ifadeler geleneklerin her birinin aslında toplumsal yaşamda bir işlevinin olduğunu da gösterir. Bascom bu işlevleri; “eğlence, kültürün onaylanması ve ritüelleri gözlemleyen ve icra edenlerin ritüellerinin ve kurumlarının doğrulanması, eğitim, kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürme” olarak nitelendirmektedir (Bascom, 2005, s. 138-141). Bu geleneklerin büyük bir kısmı insan yaşamının en önemli evreleri olarak kabul edilen ve geçiş dönemleri olarak adlandırılan doğum, evlenme ve ölüm aşamalarında icra edilir. Geçiş dönemleri, bu döneme giren bireyler için hazırlık ve alıştırma, bereket ve kötülüklerden korunma temelli gelenekleri barındırır. Bu geçiş dönemlerinden birisi olan evlenme, evlilik çağından itibaren düğün sonrası akraba ziyaretine kadar geniş bir süreyi kapsar. Bu süre zarfında birçok gelenek uygulanır. İşte bu geleneklerden birisi de düğün törenlerinin içinde yer alan bohça götürme geleneğidir. Bu geleneğin temelinde hediyeleşmek yatmaktadır.

Hediyeleşmek yaşamın ve insanlar arası ilişkilerin hemen her safhasında yer almaktadır. Doğum sevinci, sünnet merasimleri, doğum günleri, asker uğurlamaları, söz, nişan ve düğün gibi kutlamalar hediyeleşmelerin yapıldığı belli başlı alanlardandır. Türk dünyasında yeni kurulacak yuvanın ilk temellerinin atıldığı kız istemeden itibaren kıza ve erkeğe “altın, para, kılık kıyafet, koç, kuzu, horoz, tavuk” gibi çeşitli hediyelerin verildiği bilinmektedir. Nişanlı olan kızın ailesine Kurban Bayramı’nda erkek tarafından koç gönderilmesi, sözden sonra yine kız tarafına gönderilen heybe dolusu hediyeler bunlar arasındadır. Bütün bunlardan başka özellikle kına gecelerinde Ordu, Giresun ve Tokat yöresinde “bohça götürme, sofraya tutma, gecelik götürme, kız kardeşi gitme”; Bursa yöresinde “tavuk alma” diğer yörelerde “sini dönmesi, dastar götürme” gibi adlarla anılan ve Anadolu’nun birçok yerinde görülen geleneğin kendine has ritüellerinin olduğu bilinmektedir.

Genel olarak “bohça götürme” adıyla anılan bu gelenek, kız ile erkeğin sözlenmelerinin ardından erkek evinden kız evine veya kız evinden erkek evine hediyeler götürülmesi şeklindedir. Hediyeler bir bohça içinde götürüldüğünden gelenek “bohça götürme” olarak adlandırılmıştır. Bohça götürme söz ile düğün aşamalarının herhangi bir anında olabilir; ancak kına gecelerinde götürülen bohçaların kendine has ritüel ve eğlenceleri bulunmaktadır.

Bohça Götürme Geleneği

Bohça, içerisinde çeşitli hediyelerin bulunduğu genellikle el işlemeli desenlerle süslenmiş dört köşeli bir bezdir. Sözden başlayarak düğünün hemen her evresinde bir bohça içinde karşılıklı hediyeler gönderilir. Eskiden bu hediyelerin at sırtındaki heybelerle götürüldüğü de bilinmektedir. Zamanla bohçanın yerini tepsi, sandık, çanta, bavul gibi ürünler almıştır. Ancak bohça götürme geleneği bu ürünleri de kapsayacak şekilde kullanılmaya devam etmiştir. Kız evinden erkek evine giden bohçalara “damat bohçası”, erkek evinden kız evine gönderilen bohçalara ise “gelin bohçası” adları verilmektedir. Türkiye’nin hemen her yerinde bohça götürme geleneği bulunmaktadır. Bu geleneğin temelinde birbirinin gönlünü hoş etmek için hediyeleşme yatar. Bu eylemle sadece damat ile gelinin değil damadın ve gelinin başta anne, baba ve kardeşleri olmak üzere diğer yakın akrabalarının da gönülleri hoş tutulmaya çalışılır.

Doğu ve Güneydoğu’da sağdıç, damadın giysilerini bir bohça içinde getirir. İmam tarafından okunan bir duadan sonra sağdıç, damadın ayağına basar ve besmele okuyarak giysileri giydirir. Bohçanın içinde imama verilecek bahşiş de bulunur (Muallim Hasan Basri, 1979, s. 14). Gaziantep yöresinde güveye (damada) kız tarafından giden hediyeye “yanıt” adı verilir. Bu hediyeyi kız, oğlan evine giderken götürür. Ayrıca yörede kız tarafından erkek tarafına düğüne bir hafta kala hediye gönderilir. Bu hediyeler damadın anne, baba ve akrabaları için hazırlanır (Arsunar, 1962, s. 19). Gaziantep yöresinde gelin, damadın evine getirilmeden önce akraba evine götürülür. Erkek evinde uzun sofralar kurulur. Davetliler burada yemek yer ve sofrada oturanlar bahşişler verir. Gelinin baba evinden gelen hediye sandığı ortaya konulup açılır ve içinden çıkan yağlık, tütün kesesi, çorap gibi hediyeler “okuntulu (davetli)” olan misafirlere dağıtılır (Arsunar, 1962, s. 51, 52).

Sivas yöresinde nişandan bir gün sonra kız tarafından erkek tarafına içinde kıyafet ve yiyeceklerin olduğu “sini dönmesi” denilen hediyeler gönderilir. Ramazan ayında ise oğlan tarafından kız tarafına iftarlık ve bayramlık denilen yine kıyafet ve yiyeceklerden oluşan hediyeler, Kurban Bayramı’nda ise süslenmiş, üzerine içi hediye dolu heybeler takılmış bir kurbanlık koç, mezarlık ve türbelerde gezdirildikten sonra gönderilir. Kız tarafı ise bu hediyelere karşılık bir sini hurma tatlısı hediye eder (Aker, 2017, s. 30).

Konya yöresinde içerisinde elbise benzeri hediyeler bulunan ve nişan sandığı denilen bir sandık, oğlan tarafından kız tarafına yirmi otuz kişilik bir erkek grubu tarafından götürülür (Koşay, 1944, s. 88). Tokat ilinin Reşadiye ilçesinde kız istemede kız tarafına; içerisinde fındık, ceviz, börek gibi yiyecekler bulunan bohça götürülür. Kız tarafı da bu bohçaya bir şeyler koyup geri gönderir. Nişanda erkek evi bohça getirir, kız evi de oğlan evine içerisinde çorap, mendil gibi hediyelerin bulunduğu bohçayı götürür. Buna “dastar götürme” denir. Nişanlılık süresince damat evi, kız evinin tarla işlerine yardımcı olur. Buna “güveylik ırgadı” denir. Dinî bayramlarda erkek tarafından kız tarafına “bayramlık” adı altında giyecek hediyeler gönderilir. Genç kız ise damada “yağlık ve kese” adlı işlemler yaparak çeyiz hazırlar (Komisyon, 1998, s. 255).

Kütahya’da bohça ritüeli “yavuklanma” ve “şerbet” de denilen nişanda görülür. Oğlan evi kız evine gider, kız istenir. Hoca kadın dua eder ve kız evinden tek nikâhlı bir gelin, ağır sırmalı bohça içinde getirdiği tülbentleri oğlanın anasının başına koyar. Bu bohça karşılığında oğlanın anası nişan yüzüğünü bohçayı veren kadına verir. Bu bohça açılmadan oğlan tarafının akrabalarının başının üzerinde “darısı evinize olsun” denilerek gezdirilir. Sonra bohça açılır ve bohçada bulunan işlemeli tülbent ve yazmalar güveyi, kayınpeder ve damadın akrabalarına dağıtılır. Ardından şerbet içilir. Oğlan tarafı bohçanın ağırlığına göre geline “elmas yüzük” takar ve bohçayı alarak oradan ayrılır (Erdem, 1948, s. 17-19).

Eskişehir’de özellikle Kırım Tatar kültürünün yaygın olduğu Mesudiye ve Şerefiye Köylerinde bohça, düğünün hemen her aşamasında yer alır. Mesudiye Köyü’nde söz töreninde kıza ve erkeğe karşılıklı hediyeler verilir. Kız tarafı damada ve damadın anne babasına içerisinde gömlek, kravat, iç çamaşırı, havlu, çember, namaz örtüsü gibi hediyeler bulunan bohça verir. Aynı uygulamayı oğlan tarafı da kız tarafına yapar. Bu gelenek nişanda da devam etmekte her iki taraf da birbirine bohça içinde hediyeler vermektedir (Sütçü ve Özçelik, 2017, s. 124, 125). Şerefiye Köyü’nde ise her iki taraf birbirine bu bohçalardan başka kolonya, şeker ve sigara da hediye etmekte ve bohçaların üzerine çörek otu serpilmiştir (Sütçü ve Özçelik, 2017, s. 236, 237). Bohçaya çörek otu serpmenin nazardan korunma, bolluk ve bereketle ilgili olduğu söylenebilir. Manisa yöresinde de sözden itibaren kız ve erkek evi birbirine bohçalar gönderir. Bohçalar, küçük tepsilerin üzerine tüller bağlanarak yapılır. Bu tepsilerde ayrı ayrı kıyafet, meyve, çerez ve tatlı gibi hediyeler bulunur.

Kına Gecesi Bohça Götürme Geleneği

Bohça götürmenin düğünün hemen her aşamasında kız tarafından erkek tarafına veya erkek tarafından kız tarafına hediyeleşmek maksatlı yapıldığı görülmektedir. Bunun yanında kına gecesinde kız tarafından erkek tarafına götürülen bohçanın ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu bohçaya “gecelik götürme, sofratutma, kız kardeşi gitme, tavuk alma” gibi adlar da verilir. Bu bohça, kız ve erkek tarafının ailelerinin birbirlerini yakından tanımalarına olanak sağlamaktadır. Ayrıca bu bohça, yeni kurulacak ailenin temellerini imece usulüyle birlikte atma ve yeni aileyi maddi ve manevi destekleme amaçlıdır. Kına gecesinde götürülen bohça, yeni bir yuvayı ve ocağı temsil eder. Çünkü burada uygulanan ritüeller çoğunlukla bohçanın üzerine kurulan ilk yuvanın temelleri olarak sembolleştirilmiştir.

Sivas yöresinde kız tarafının hazırladığı damat bohçası, kına gecesinin düzenleneceği çarşamba sabahı, damat hamama giderken damada gönderilir. Bohçanın içinde bir takım çamaşır ve hamam takımı bulunur. Damat bunları getirene bahşiş verir (Aşkun, 2006, s. 42). Ayrıca kına gecesinde kız tarafından erkek tarafına da kına getirenler olur. Bunlar genellikle kadınlardır ve damattan bahşiş alarak eline kına yakarlar (Aşkun, 2006, s. 45). Kırşehir’de kına gecesi kız evinde geline kına yakılandan sonra bir tasa kına konularak mendillerle beraber oğlan evine gönderilir. Bu kınayı oğlan evine götürülenlere hediyeler verilir. Oğlanın eline kına yakılarak eli gelen mendillerle sarılır (Koşay, 1944, s. 179). Niğde’de kına günü kız evinden oğlan evine içinde damada hediye olarak hazırlanan kıyafetlerin ve yoğrulmuş kınanın olduğu bir bohça gelir. Damada bu elbiseler giydirilir ve damadın eline kına yakılır (Koşay, 1944, s. 183). Nevşehir ilinin Ürgüp ilçesinde de kına gecesinde bohça götürmeye benzer bir gelenek vardır. Yörede, kına gecelerinde kız evinden erkek evine kına ve “nahıl ağaç” denilen süslenmiş bir ağaç gönderilir. Burada da damat bahşiş vererek nahıl ağacı teslim alır (Önder, 1956; akt. Artun, 2009, s. 171).

Bohça götürme geleneğinin farklı adlarla Anadolu coğrafyasında yaşadığı görülmektedir. Bu geleneğin benzerleri; Bartın’da “tavukçu olma”, Bursa’da “tavuk alma” olarak nitelendirilmektedir. Bartın yöresinde kına günü ve gecesi kız evinin kadınları çalgılar eşliğinde damadın evine giderek burada ağırlandılar. Erkek evine giden kadınlar buradan kınacılarla birlikte kına için tekrar kız evine dönerler. Kına yakılandan sonra ise tekrar damadın evine gidilir (Çalışkan, 2019, s. 429). Bursa yöresinde bu geleneğin “tavuk alma” olarak adlandırıldığı Akgün tarafından belirtilmektedir. Bu geleneğe göre geline kına yakıldıktan sonra, önce kız evinden erkek evine sonra erkek evinden kız evine müzik eşliğinde gidilir ve yiyecek içecekler alınır. Özellikle tavuk ikram edildiğinden dolayı geleneğin adı “tavuk alma” olmuştur. Tavuk almada eğlence amaçlı çeşitli etkinlikler düzenlenir. Damat ve gelin kılığına bürünmüş kişilerle bu ziyaretler yapılır. Eğlencede genellikle gelinin ve damadın yakın arkadaşları bulunur (Akgün, 2020, s. 161).

Giresun yöresinde kına gecesi kız tarafından erkek tarafına bohça götürmeye “kız kardeşi gitme, güvey asma, şişlikçi” gibi isimler verilir. Kız tarafının erkekleri ve gelinin kız kardeşi kına yakma ritüelinden sonra erkek tarafına gider. Gelenlere ziyafet sofraları kurulur. Burada damattan çeşitli isteklerde bulunulur. Bunlar arasında, “sinek yakalayıp getirme, horoz getirme” gibi istekler dikkat çekicidir. Kız tarafı ayrıca damada tuzlu yemek yedirmeye çalışır; damadın elbisesini keser (Melikoğlu, 2018, s. 412).

Ordu yöresinde de bu gelenek, kendine has ritüelleriyle yaygın olarak uygulanmaktadır. Yörenin Ulubey, Aybastı, Kabataş, Perşembe gibi bazı ilçelerinde kına gecesinde kınanın yakılmasının ardından kız tarafından erkek tarafına içinde kılık kıyafet gibi çeşitli hediyelerin olduğu bir bohça götürülür. Buna “bohça götürme, gecelik götürme veya sofraya tutma” adları verilir.

Aybastı ve Kabataş yöresinde düğünün ikinci gecesi kına gecesidir. Kına gecesinde geline kına yakılır. Eğlenceler yapılır, oyunlar oynanır. Kınadan önce kız evinden erkek evine içerisinde damada hediyeler bulunan bir bohça gelinin kardeşleri, amcası, dayısı ve yakınlarının yer aldığı bir grup tarafından götürülür. Buna; bohça götürme, gecelik götürme veya sofraya tutma adı verilir. Bohça götüren kişiler gelenekleri bilen tecrübeli kişilerdir. İçlerinden birisi kâhyalık yapar. Bohçayı gelinin kardeşi taşır ve bahşiş almadan vermez. Bu gelenlere damadın evinde güzel bir sofraya kurulur. Kâhya, sofraya oturunca elindeki çatalı veya kaşığı pilav tepsisinin ortasına ters bir vaziyette diker ve:

-Bu iş böyle olmaz, sizden isteklerimiz var, yapmazsanız yemeği yemeyiz, der. Buna sofraya tutma adı verilir. Kâhya, isteklerini tek tek sıralar. İlk önce boynuzlu ve canlı koç ister. Erkek evindekiler buna hazırlıklıdır. Tarladan kopardıkları bir kabağa çalidan boynuz ve kuyruk takarak sofraya getirirler. Onu orada hoplatarak canlı olduğunu söylerler. Kız evi ikinci olarak canlı balık ister. Erkek evi bir tabak suyun içerisinde konulmuş fasulye turşusu getirir.

Damattan da bazı isteklerde bulunulur. Su dolu bir bardak damadın elinin dışına konularak bunu dökmeden elinin içine alması istenir. Böylece istekler uzar gider. Her denilen ve istenen yapılmak zorundadır. Yoksa o yemek yenmez ve bohça teslim edilmez.

Ardından bu misafirlere içerisinde “meyve çeşitleri, fındık, kızartılmış tavuk (ayakları bağlı ve sırtüstü vaziyette yatırılmış), sigara paketleri” gibi şeyler olan bir tepsi getirilir. Kâhya, bu tepsiyi beğenmez ve başka şeyler de ister. Bir nevi işi yokuşa sürer. İstekleri yerine gelince tepsideki ayağı bağlı vaziyette kızartılmış tavuğun ayaklarını çözer ve tavuğun içine aşçı bahşişi denilen bir miktar para koyar:

-Tavuğu aşçı parçalasın da yiyelim diyerek, aşçıya gönderir. Aşçı bahşişini alır ve tavuğu dilimlere ayırarak tekrar tepsiye gönderir. Bu işlemin ardından orada bulunan izleyicilere de ikram edilerek tavuk ve diğer yiyecekler yenir.

Yemek, tavuk ve meyveler yenenden sonra bir masanın başına geçilerek damat ve akrabaları kâhya tarafından oraya çağırılır. Kâhya:

-Yeni evlenecek gençlere bir ev yapalım bunların evi yok, der.

Evin temelini temsil eden parayı, damadın babasından alıp temsili olarak masanın üzerine koyar. “Duvarlar anneden”, “birinci katın betonu amcadan”, “pencereler dayıdan” şeklinde kalabalığın durumuna göre kâhya uzatıp gider ve en sonunda çatıyı da birisine yaptırır

masanın üzerindeki damada teslim eder. Bohçayı da verip kız evinden gelenler oradan ayrılırlar (KK.1, KK.2).¹

Ordu ilinin Perşembe ilçesinde ise bohça götürmeye “gecelik götürme” adı verilir. Bu ad bohçanın gece götürülmesinden dolayı verilmiştir. Yörede geleneksel düğünler salı günü başlar, cumartesi günü davul, zurna ekibi gelerek ortamı şenlendirir. Kız evinde kına yakıldıktan sonra kız evinden erkek evine “gecelikçi” denilen bir ekip gider. Bu ekipte kızın kardeşleri, amcaları, dayıları ve yakın akrabaları bulunur. İçerisinde damada hediyelerin yer aldığı bohçalar bir bavula konur. Gecelikçiler büyük bir hürmet ve saygıyla karşılanırlar. Onlar gelirken çoğu kez silahlar atılır. Evin önceden hazırlanmış ve süslenmiş en güzel odasına misafir edilirler. Damat elinde büyük bir siniyle odaya girer. Bu sinide gecelikçiler için hazırlanmış yiyecekler, çerezler, içkiler ve sigaralar bulunur. Bavul ve bavulun anahtarı yapılan pazarlıklar sonucu damada verilir. Bu pazarlıkta genellikle kızın kardeşine bahşiş olarak para verilir. Ardından gelen bir leğen ve ibrikle gecelikçilerin elleri yıkatılır. Gecelikçiler bu işi biraz uzatarak eğlenceye döker. Bu esnada damattan ve orada bulunanlardan bahşiş isterler. El yıkamadan sonra sofraya oturulur. Gecelikçiler kaşıklarını yemeğin üzerine bırakarak çeşitli isteklerde bulunurlar. Kızırtılmış piliç, canlı horoz, koç, kavun, karpuz bu istekler arasındadır. Erkek evi bu geleneği bildiği için önceden hazırlıklıdır ve her isteği yerine getirir. Yemeğin ardından çalgılı oyunlar oynanır ve gecelikçi ekibi yolcu edilir (İşbakan, 2004, s. 116-119). Perşembe ilçesinin Kırılı Mahallesi’nde ise, ilk önce kız tarafı getirdiği bavulun dört köşesine ve ortasına para koyar, erkek tarafı da bavulun üzerine aynı oranda para koymak zorundadır. Kâhya, bavulun üzerine dizdikleri paranın karşılığında “Buranın noksanı var tek boynuzlu beyaz bir koç getirin”, gibi isteklerde de bulunur. Ardından kız tarafı, kendi koyduğu parayı alır ve geri kalanını damada iade eder.

Ordu ili Ulubey ilçesinde bohça götürme geleneğine; “gecelik götürme, sofraya tutma, bohça götürme” gibi adlar verilir. Kız evinde yapılan kına gecesinin ardından, kız evinden bir grup, gelinin hazırladığı bohçayı, erkek evine götürür. Bu bohçanın içerisinde gelinin damadın babası, annesi, amcası, halası vs. için hazırladığı işlemeli kıyafetler yer alır. Bohça karşılığında erkek evinden “canlı öküz”, “canlı balık”, “öte geçe kaya, beri geçe kaya, ortada sarı maya”, “kabak koç” gibi isteklerde bulunulur. Bunlar temsili olarak sırasıyla “üzerine çubuktan boynuz yapılmış kabak, fasulye turşusu, yumurta ve damadı” temsil eder. Ardından kâhya yönetiminde bir gösteri başlar. Masanın üzerine konulan bohça, bir araç olarak kullanılır ve bu bohçanın üzerine sembolik olarak bahşişlerle bir ev kurulur. İlk önce evin temelleri sonra odalar sonra evin çatısı derken televizyon ve buzdolabı gibi eşyalar da temsili olarak bohçanın üzerine para olarak konur. Artık yeni ailenin yuvası oluşturulmuştur. Kâhya, özellikle damadın anne ve babasından yeni ailenin geçimini sağlaması için geline ve damada verilmek üzere inek, dana, bağ, bahçe gibi sözleri de alarak gösteriyi bitirir. Ardından tüm toplanan paraları ve bohçayı damada teslim ederek oradan ayrılırlar (Eren, 2022, s. 59, 60).

Ordu ilinin Mesudiye ilçesinde ise götürülen bohçaların ağzı bağlanmaz, eğer bağlanırsa gelin ile damadın gerdek gecesi bağlanacağı, dolayısıyla bu gece birlikte olamayacaklarına inanılır. Bohça ile ilgili bu geleneğin, düğünün hemen her aşamasında kapıların kilitlememesi ve herhangi bir şeye düğüm atılmaması inanişıyla da yaşadığı görülmektedir.

Türk halk kültüründe evlilik ve düğün ile ilgili birçok geleneğin bulunduğu bilinmektedir. Bu gelenekler, içinde birer inanış barındıran uygulamalar olarak da

¹ Bu bilgilerde; kaynak kişilerin yanında 2000’li yıllarda yörede öğretmenlik yaparken yaptığımız gözlemlerden de faydalanılmıştır.

değerlendirilebilir. Bu uygulamaların çoğunlukla dinsel ve büyüsel inanış vasıfları vardır. Bu da onların birer gelenek olarak uygulanmasının dinsel ve büyüsel olarak fayda getireceğine inanılmasına sebep olur. Dolayısıyla düğünlerdeki bu uygulamalar; “bereket, zenginlik, kut, iyi huylu ve geçimli olma, doğurgan olma, dayanıklılık, yuvada kalıcı olma, büyüklere saygılı olma” gibi inanış ve düşüncelerle icra edilir ve geleceğe aktarılırlar (Yolcu, 2021, s. 381).

Evlilik ve düğünün aşamalarından biri olan kına gecelerinde uygulanan kına gecesi bohça götürme geleneğinin temelinde ise hediyeleşmenin ve dolayısıyla aile ve akrabalık bağlarının güçlendirilmesinin yattığı görülmektedir. Bu geleneğin icrasında ortaya çıkan uygulamalar ise yeni kurulacak ailenin temellerinin atılması ve damat ile gelinin yeni akrabalarıyla kaynaşması amaçlıdır. Burada uygulanan geleneklerin temel işlevinin eğlence olduğu görülmektedir. Bohça götürme aşamalarında eğlence temelli etkinlikler düzenlenmektedir. Bunun yanında bu etkinliklerle, toplum tarafından kabul gören davranışların ve inanışların devam ettirildiği, sosyal ve ahlaki kuralların öğretildiği görülmektedir. Tüm bunlar folklorun; eğlence, eğitime ve kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürme işleviyle ilgilidir.

Sonuç

Toplumları bir araya getiren onların maddi ve manevi bütün yönlerini içine alan kültür, sıradan bir topluluğu millet yapan ortak değerler olarak bilinmektedir. Kültür, sözlü, yazılı ve davranış yoluyla gelecek nesillere aktarılır ve bu aktarımlar geleneği oluşturur. Bu geleneklerin büyük bir kısmı insan yaşamının en önemli evreleri olarak kabul edilen ve geçiş dönemleri olarak adlandırılan doğum, evlenme ve ölüm aşamalarında icra edilir. Geçiş dönemleri, bu döneme giren bireyler için hazırlık ve alıştırma, bereket ve kötülüklerden korunma temelli gelenekleri barındırır. Bu geçiş dönemlerinden birisi olan evlenme, evlilik çağından itibaren düğün sonrası akraba ziyaretine kadar geniş bir süreyi kapsar. Evliliğin bu uzun süren aşamalarında gerek ailelerin birbirini tanması gerek yeni kurulacak ailenin bolluk ve bereketle donanması için bazı gelenekler uygulanır. İşte bu geleneklerden birisi de düğün törenlerinin içinde yer alan bohça götürme geleneğidir. Bu geleneğinin temelinde hediyeleşmek yatmaktadır. Eskiden bu hediyelerin at sırtındaki heybelerle götürüldüğü bilinmektedir. Motorlu taşıtların ortaya çıkmasıyla heybeler bohçaya dönüşmüş, zamanla bohçanın yerini de tepsi, sandık, çanta, bavul gibi ürünler almıştır. Ancak bohça götürme geleneği bu ürünleri de kapsayacak şekilde devam etmektedir. Bu geleneğin kına gecelerinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Kına gecelerinde kız tarafından erkek tarafına götürülen bohçalar, birtakım ritüel ve eğlenceleri de içlerinde barındırırlar.

Kına gecesi bir nevi kız evinin eğlencesi olarak bilinmektedir. Bu gece, kız evinde çalgı eşliğinde eğlenceler yapılır. Erkek evi, kına gecesinde kız evine nazaran daha hareketsizdir. Erkek evinde hareketi sağlayan ve burayı eğlenceye dahil eden yine kız evidir. Kına merasiminden sonra kız evinden erkek evine giden bir grup, erkek evini şenlendirir. Bu da bohça yani gecelik götürmeyle olur. Bohça götürmenin Türkiye'nin farklı yerlerinde benzer uygulamalarının olduğu görülmektedir. Ordu ve Tokat yöresinde “bohça götürme, sofraya tutma, gecelik götürme”; Bursa yöresinde “tavuk alma” adıyla anılan ve Anadolu'nun birçok yerinde görülen geleneğin kendine has ritüellerinin ve eğlencelerinin olduğu bilinmektedir. Bu ritüeller zamanla eğlence temelli halk oyunlarına dönüşmüştür ve folklorun eğlence işleviyle ilgilidir. Bunlar arasında bohça karşılığında damattan “sinek ve horoz yakalayıp getirmesini isteme, su dolu bir bardağı dökmeden elinin içinden dışına çevirmesini isteme” gibi istekler dikkat çekicidir. Ayrıca yeni aileye bahşişlerle sembolik bir ev kurma gibi halk oyunlarını andıran uygulamalar yine eğlence temelli etkinlikler arasındadır.

Bohça götürmenin folklorun işlevlerinden biri olan eğitim işlevini de karşıladığı görülmektedir. Bohça verilmeden önce erkek evinden “öte geçe kaya, beri geçe kaya, ortada sarı maya (yumurta)” gibi bilmecelerle ve “canlı öküz, kabak koç” gibi sembollerle bir şeyler istemek orada bulunan halkın ait olduğu toplumun geleneklerini bilip bilmediğini sorgulamak amaçlıdır. Burada bulunanlar, bohça götürme ritüellerinden hareketle ait oldukları toplumun geleneklerini, sosyal ve ahlaki kurallarını öğrenerek başka düğünlerde gelecek nesillere aktarırlar.

Bohçaya dualar okunması, üzerine nazar ve bereket amaçlı çörek otu serpilmesi, akrabaların başında gezdirilerek “darısı evinize olsun” gibi dileklerde bulunulması, ağzının bağlanmaması gibi etkinlikler folklorun işlevlerinden toplum tarafından kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürme ile alakalıdır. Çünkü bohça ile ilgili nazar, bereket, uğur temelli bu inanışlar toplum tarafından doğru ve gerçek olarak kabul edilir ve halk inancı olarak uygulanmaya devam edilir.

Tüm bunların yanında bu bohçalar, kız ve erkek tarafının ailelerinin birbirlerini yakından tanımalarına olanak sağlamaktadır. Ayrıca bu gelenek, yeni kurulacak ailenin temellerini imece usulüyle birlikte atma ve yeni aileyi maddi ve manevi destekleme amaçlıdır. Kına gecesinde götürülen bohça, yeni bir yuvayı ve ocağı temsil eder. Çünkü burada uygulanan ritüeller çoğunlukla bohçanın üzerine kurulan ilk yuvanın temelleri üzerine sembolleştirilmiştir.

Sonuç olarak bu geleneğin; yeni kurulacak ailenin temellerini sağlam bir şekilde atma, kız ve erkek tarafının akrabalık ilişkilerini güçlendirme, eğlendirme, sosyal ve ahlaki kuralları öğretme (eğitim), toplum tarafından kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürme gibi işlevlerinin olduğu; Sivas, Kırşehir, Niğde, Bartın, Bursa, Giresun ve Ordu yöreleri başta olmak üzere Türkiye'nin hemen her yerinde uygulandığı görülmektedir. Toplumun en önemli yapı taşı olan ailenin daha sağlam temellere oturması için insanları bir arada tutan bohça götürme ve benzeri geleneklerin korunup yaşatılması gerekmektedir. Son yıllarda yaygınlık kazanan somut olmayan kültürel miras çalışmaları kapsamında bu ve benzeri gelenekler incelenip değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Aker, S. (2017). *Sivas düğün adetleri ve düğün giyimleri*. Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Akgün, S. (2020). Geleneğin geleceğe aktarımında evlilik öncesi âdetler: Bursa şehri kına gecesi tavuk alma örneği. *SUTAD* (48), 155-171. <https://doi.org/10.21563/sutad.856457>
- Arsunar, F. (1962). *Gaziantep folkloru*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Artun, E. (2009). *Türk halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Aşkun, V. C. (2006). *Sivas folkloru I, II*. Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Bascom, W. R. (2005). *Folklorun dört işlevi*. (Çalış, F. Çev.). Oğuz, M. Ö ve Gürçayır, S. (Ed.). *Halkbiliminde kuramlar ve yaklaşımlar 2*. (s. 125-151). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Çalışkan, Ş. S. E. (2019). Bartın'da düğün geleneklerinin dünü ve bugünü. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 8(1), 413-445.
- Erdem, H. K. (1948). *Kütahya düğünleri*. Kütahya: Kütahya İl Basımevi.
- Eren, M. (2022). *Ulubey (Ordu) yöresinden örneklerle Türk halk kültürü*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.
- Hobsbawm, E., Ranger, T. (2006). *Geleneğin icadı*. (Şahin, M. M. Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- İşbakan, A. (2004). *Haydar'dan Ramazan'a Ordu'da bir köy*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

-
- Komisyon. (1998). *Dünden bugüne Reşadiye*. Ankara: Reşadiye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Birliği Yayınları.
- Koşay, H. Z. (1944). *Türkiye Türk düşünleri üzerine mukayeseli malzeme*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Melikoğlu, A. (2018). *Giresun ili halkbilim monografisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Muallim Hasan Basri. (1979). *Anadolu köy düşünleri*. Sernikli, G. (Haz). Ankara: ODTÜ THBT Yayınları.
- Sütçü, Ç., Özçelik, F. (2017). *Kırım Türkleri Eskişehir’de Kırım kültürünün folklorik olarak incelenmesi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Yolcu, M.A. (2021). *Evlilikle ilgili inanış ve uygulamalar*. Aça, M. (Ed.). *Halk bilimi el kitabı*. (s. 373-388). Ankara: Nobel Yayınları.

Sözlü Kaynaklar

- KK.1) Eselioğlu, Tuna, 01.04.1971 Ordu ili Aybastı ilçesi doğumlu, lisans mezunu, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Ordu’da ikamet ediyor. (Görüşme tarihi: 03.09.2017, Altınordu).
- KK.2) Maytalman, Arif, 01.01.1971 Ordu ili Kabataş ilçesi doğumlu, lisans mezunu, Halk Eğitim Müdürü, İstanbul’da ikamet ediyor. (Görüşme tarihi: 03.09.2017, Altınordu).
-